

Varga Melinda

„A lélek hasonlít a zsugorodó csillag befelé hajló fénykupolájához”

Böszörményi Zoltán

Darabokra tépve című, legújabb regényéről

Ínyenc és finnyás prózaolvasó vagyok, ha kortárs irodalmi művet veszek a kezembe. Az elmúlt években inkább klasszikus regényeket olvastam újra, és Borges novelláit. Bevallom – bár tudom, hogy egy szerkesztőnek és költőnek ilyen nem illő mondani –, a kortárs regények és rövidprózák zöme egyszerűen nem tud lekötni, mondjuk ki kerekentat. Álomfakasztónak használom őket nyugtalanabb nappalok után, amikor nehezen alszom el. Persze akadnak kegyelmi pillanatok, ami-

kor az önsajnálkozó monológok, párbeszédet mellőző, negédes naplók, történetet negligáló, parttalan, öncélú mondatfolyamok és magyartalan szerkezetek dantei, sötétlő erdejében feltűnik egy jó novelláskötet, egy nagyszerű új kortárs regény. Ilyenkor megemelem a kalapom a szerző előtt. A jó prózához türelem, állhatatos munka kell, az istenadta tehetség, jó ötlet kevés. Mindez a költészetre is igaz, de ott nagyobb eséllyel tud az „őstehetség” egy-egy jó verset írni utómunka és szakmai tudás hiányában.

Böszörményi Zoltán prózai világa nem idegen terep számomra, és azon kortárs írók közé tartozik, akit szívesen és mindig

örömmel olvasok. Meglepetést szerez. Leköt. Új világot, perspektívát nyit meg előttem. Költészetet művel a prózában is, ami légiessé teszi a műveit, katartikus élményt nyújt, úgy hogy közben ráadásul remekül szórakozom, néha nevetek is, szellemileg feltöltődöm.

Az első novelláskötet, amelyet tőle olvastam, a *Halálos bűn* volt. Egy tusványosi tábor után (ott vettem részt a kötet bemutatóján), dédanyám hatalmas kertjébe elvonulva, a gyermekkoromon nosztalgiazva, élvezve a székely nyarak ritka verőfényes délutánját, együttömben olvastam végig.

Ma is ott ég bennem annak a novellának a képe, amikor egy meztelen nő a hóesésben sétál az autók között, a csúcsforgalomban (*Hóesés*). Az író jó érzékkel a kötet záróírásának szánta a novellát. Böszörményi Zoltánnál nem mindegy ugyanis, milyen az intró, és milyen a zárás. Tudatosan építi fel mind a regényeit, mind a novelláit, elbeszéléseit. A kezdőmondatokat és a zárómondatokat úgy alkotja meg, hogy a műnek zenei kompozícióra emlékeztető hatása legyen.

A pörgős sztorik, a jó párbeszéd, az izgalmas mondatfűzés mellett a poétikus jelleg fog meg leginkább regényeiben és a novelláiban. Böszörményi úgy jó prózáíró, hogy közben költészetet művel, és ezt csak nagyon kevesen tudják magas szinten művelni. Nem mondom azzal újat, hogy a vers zenei műfaj. Meglátásom szerint a próza is muzikális kell legyen, nem mindegy, milyen ritmusa, sodrása van a mondatoknak, milyen a szerkezet, hány tagból áll a zenekar, a kórus és mennyire profik a szólisták.

Böszörményi sorai rendkívül költőiek, hangulatfestők, akár az impresszionista festők képei.

Néhány példa az eddig megjelent prózai műveiből:

„Lila foltokban szakadozott felette az esti felhőkkel takarózó égbolt. A kihalt utca új érzéseket ébresztett fel benne. Tompa zaj szaladt a járdakövön. A váratlan, a rosszat elutasító zizzenés futott végig az utca félhomályában. Gyerekkorában szeretett egyedül kó-

*szálni lenn a tóparton, ahová a zajos világ hangjait
tovafújta a tó felől igyekvő szél.”*

(Darabokra tépve)

Szintén az új regényből a számomra legkedvesebb, legmegrázóbb mondatok:

„A füst lassan ellepte a helyiséget. Eleinte csak apró felhők formáját öltötte, majd lassan egybe kúsztak. Sejtelmes, átláthatatlan ködfalat alkottak. Az jutott eszembe, hasonlóan alakulhatott ki a világmindenség is, apró anyagfelhőkből. Ezek évmilliárdok alatt egybeforrtak, felhevültek, a bennük feszülő energia pörgésre készítette őket, míg nem oly izzó és szédült gyorsasággal forgó anyagtömb lett belőlük, hogy felrobbanásuk elkerülhetetlen lett.

És akkor megszületett Isten.”

„A semmi kedve ül bennem. Szomorú világosszürke a négysávos út. Most, hogy ezt észreveszem, magam is szomorú és szürke leszek. Közben hirtelen fékezniem kell, mert valaki messze elöl megállt. Fordul, vagy éppen kikerül valamit.

Az éjjel leasett havat már feketés foltokkal fröcskölte be a benzinmotor páragőze.”

(Míg gondolom, hogy létezem)

„Szenvedni annyit jelent, mint lenni. A létezés tulajdonságai közé tartozik az öröm és a szenvedés is. Szenvedni lehet örömmel, és az öröm is sokszor szenvedéssel jár karöltve. Örömben szenvedni csak kiváltságosok tudnak.”

(Az éj puha teste)

„Fehér nyilak cikáznak. Fényekéjükkel felszántják a fekete égboltot. Kiolvashatatlan jelekkel írják teli az éjszakát.”

(Regál)

„A lángok villanásai felszabdalták az éj testét. Látta a csillagok fénycsipkéit tovatűnni. Fájdalom barázdálta arcára árny szökött. Bűvölő játék kerekedett a máglya felett. Táncot jár a félelem.”

(Füst)

„Estefelé emberes vihar kerekedett. A szél az udvaron álló nagy diófa lombjába kapaszkodott, és nem akarta elereszteni. Alkonyodott, amikor a hirtelen összegyűlt fekete felhők elborították a rózsacsíkos eget”

(Halálos bűn)

Aki már olvasott Böszörményi Zoltántól verseket, ismeri a korai költészetét is, az első két verseskötetét, az *Örvényszárnyont* és a *Címjavaslatokat* vagy a nem olyan rég megjelent *Kényszerleszállás Shannonban* című kötetét, az *Aranyvillamost* vagy a legújabb, *Soha véget nem érő szeretkezés* című verseskötetét, tudja, hogy a költő védjegye, egyéni hangjának fontos pillére a filozofikus hang, a gondolati vers, a személyesség kulturális és irodalmi szöveghálóval, intertextusokkal tűzdelve. A visszatérő toposzok pedig: a téridő, a szerelem, a remény, a magány, a madár, a toll, az éj, a tenger, a víz, az Isten, a szabadság, a fák, az arc, a semmi.

A szerző a lírában használt leitmotívumokat a regényekbe, novellákba is átviszi, ez sajátos, egyedi jelleget kölcsönöz a corpusoknak, azaz olyan hangot, amely csak Böszörményire jellemző.

Bár minden prózai műve más, merőben eltér egymástól, és nehezen lehet párhuzamot vonni a művek között, a sajátos írói eszközök és néhány szándékos hídszerepet betöltő motívum mentén összeköthetők, a folytonosság érzését adva ezzel.

A *Darabokra tépve* című nagyregény műfajilag nehezen behatárolható, modern kísérleti regénynek nevezném, ahol a szerző többféle regénytípust és irodalmi műfajt ötvöz.

Az esszéregény, a fejlődésregény, a kalandregény, a novella, az újságcikk, az interjú, a poétikus, leíró részek, a versek, a kordokumentum, a fénykép, a napló és a levél tudatosan felépített, színes, kavalkádszerű ötvözet. Az író nem riad vissza attól, hogy

szereplői filozófusoktól idézzenek, s a filozófiát a mindennapok szerves részeként kezelve éljenek, sőt még attól sem, hogy Karl Marx verseiről beszéltesse hőseit, de újságcikket, interjút, levelet, naplót is beleszó a szövegbe, illetve a regény szereplőinek életébe.

Így találkozunk több más mellett a gyalázatos Veesenmayer-jelentéssel, Kolozsvár átadási jegyzőkönyvével és több más mellett Goethe és Shakespeare verseivel, Szent Ágostonnal, Platónnal, Kanttal.

Izgalmas párhuzam a regények között, hogy a szerző – akárcsak a *Míg gondolom, hogy létezem* című regényében vagy *Éj puha teste* első kiadásában – a *Darabokra tépvében* is keretes szerkezettel él, melynek révén megismerhetjük Melanie-t, a harmincas éveiben járó, vonzó, szabadszellemű pszichológusnőt, aki a regény egyik kulcsszereplője. A szerző nem véletlenül használja ezt a szerkezetet. Olyan, akár egy költői utalás. Bár a történet minden szála Thomas Larringen köré épül, hozzá fut ki, az én olvasatomban mégiscsak a nők irányítják úgy a cselekményt, mint a regény gondolati fonalát, sőt, magát Thomas Larringent, a főhőst is, hiszen talpraesett felesége nélkül az élet „prózaibb” oldalát nemigen tudná megoldani. A karakterfejlődés kapcsán is, melyen minden szereplő átesik, a nők úgy gondolom, jóval hangsúlyosabban jelen vannak, látványosabb a sorsuk, a jellemük alakulása. Mindközül Melanie sorsa különös figyelmet érdemel, ezért nem véletlen, hogy vele indítja és zárja az író a művet. Nők nélkül nem történhetne semmi izgalmas, nem lenne a regényben vad szerelmi jelenet, édeshármás, sem pedig tragikus szexuális erőszak, de a költői részek is kevésbé lennének indokoltak, a szereplők sem idéznék fel dialógusaik, belső monológjaik, feljegyzéseik során Cicerót, Marcus Antoniust, Karl Marxot, Nietzschét, Descartes-ot, Szent Ágostont, Dantét, Lope de Vegát, Voltaire-t, Goethét, Nicolás Davilát, Stephen Hawkingot, Romain Garyt vagy Edmund Veesenmayert és sok más politikust, gondolkodót, művészt, költőt.

Böszörményi Zoltán prózájának kiválósága abban rejlik, hogy könnyen bújik bármilyen típusú személyiség bőrébe, hitelesen

szólal meg a másik nem – a fiatal egyetemista, Suzi, a tragikus sorsú Margit, az emancipált, okos, író férjét eltartó Éva – hangján is, de az egyetemista szlenget, meg az ügyvédek gyakran sívár, monoton életét is jól visszaadja Kenny, Fredy alakjában, illetve Richard személyisége révén.

Böszörményi Zoltán új regényével nemcsak a szakmát szólítja meg, nem öncélú intellektuális regényt szeretne az asztalra tenni, amelyben megmutatja, hogy mennyire bravúros, extravagáns, és hogy a nyelvi eszköztárt birtokolja, jól tud játszani a szavakkal. Az író a klasszikus, cselekményközpontú prózát és különféle irodalmi műfajokat keverve nyújt újat. Külön pikantériát kölcsönöz a műnek, ahogy az irodalmi eszközöket keveri a populáris nyelvi elemekkel. Úgy zsonglörködik a nyelvvel, hogy ne csak a vajtfülű irodalmár lelje kedvét az írásműben, hanem a mérnök, a takarító, az üzletember és az ács is élvezettel forgassa.

Gyakran apellál a humorra (Guzman, az elítélt drogbáró története is ilyen, amikor azt a börtönben meglátogatja Dante, Szent Tamás és Voltaire, de Kenny és Fredy beszélgetései is sokszor ide sorolhatók). A szereplők különböző társadalmi rétegekből jönnek és különböző generációkat képviselnek. A volt üzletember, George – aki felszabadította magát a napi hajtás és üzleti világ nyomása alól, olvasással tölti napjait, nem tud elköteleződni, igazán mélyen szeretni, de mégis akar valakihez kötődni – szintén többféle olvasót tud bevonni. Könnyen tudunk vele azonosulni, s még ha az elején kevésbé rokonszenves is (minden hónapban az albérlőjétől, aki egyben a szeretője is, bevasalja a lakbért, majd szerelmeskedéseik közben verseket, érzelmes sorokat mond neki), ahogy a karakter kiteljesedését látjuk, szimpatikussá válik.

Az egyetemi hallgató, érzéki és szép Suzi külön színfoltja a regénynek. A fiatal lány egy nyaralás során szexuális erőszak áldozata lesz, ám ezt másképp éli meg, mint arra az olvasó elsőre számíтана. A szerző a lány alakjával elsősorban a fiatal nőket szólítja meg, és azokat a hölgyeket, akiket szexuális bántalmazás ért életük során.

Kenny és Fredy figurája szintén az ifjúsághoz áll inkább közelebb, rajtuk keresztül a könnyűzenei trendekbe is betekintést

nyerünk, eszünkbe jutnak a diákévek, a bulik, vizsgák, a csajozások, a lakótársakkal, évfolyamtársakkal megélt nehéz életesemények, az egyetem melletti diákmunkák.

Richard és Melanie alakja a középosztályt és az életük derekán lévőket képviseli. Mindenki számára ismerős helyzet egy zátonyra futott házasság, egy másfajta élet, a szabadság utáni vágyakozás, önmagunk keresése.

Thomas Larringer révén kész filozófiai-irodalmi és művészeti kalandtúrán vehetünk részt, ugyanakkor az íróember olykor tragikus sorsával is szembesülünk, amikor az áhított siker elmarad, vagy nem akkor érkezik, amikor várják, és csak a munka, az elkeveredés, a vívódás marad. Thomas Larringen sorsát végigkövetve a kortárs irodalomra is asszociálhatunk, bár a történet Kanadában játszódik, a magyar író élethelyzete sem sokkal különb.

„Az írás, fiam önkívület, nyílt parancsa a kétségbeesésnek, szárnyalás, tűz és szenvedély, metafizikai vibrálás, eretnekség, valóság ellen fordulás, utazás a pokol mélyére, feszültségteremtő akarát, kín és szenvedés, nem pedig kellemes vasárnap délutáni séta a napsütötte Ontario-tó partján” – mondja Thomas a fiatal, tanácsért hozzá forduló novellistának.

Az alkotói munkafolyamat olykor korántsem szivárványszínű oldaláról pedig a következőképp vall:

„Kitalálok egy alakot a legújabb regényemben, ötszáz oldalon keresztül végigkísérem a sorsát, és egyszer csak azon kapom magam, hogy vele álmodom, napközben vele beszélgetek. Panaszodik, amiért az élete oly tragikus véget ért. Meg akart bosszulni minden rajta ejtett sérelmet. Naponta találkozni akar velem. Kávézókba, éttermekbe cipelni. Vitatkozni mindenben. Ez olyan, Richard, mint mikor az ember egy életen át kutatja a csillagvizsgálóban a világűr rendezett káoszát, és egyszer csak azt veszi észre, hogy a világűr káosza visszatekint rá. Elkezd beszélni vele” – olvassuk az egyik Richard–Thomas-dialógusban.

A regény elején találjuk azokat a mondatokat, amelyek a kortárs irodalommal hozhatók párhuzamba: *„Az irodalom másról*

szól: szerencséről, szövetségről, szerepjátszásról. Az irodalom harcterén a győzteseket megkövezik.”

Éva révén azokra a nőkre ismerhetünk, akik talpraesettek, vezető szelleműek, férfiakat meghazudtolón erősek. Az ő rokona Margit, akinek alakja kardinális fontosságú a regényben. Évának küldött leveleinek a segítségével a trianoni békediktátum igazságtalanságára, a szétdarabolt hazára, Edmund Veessenmayer gyalázatos, Magyarországról szóló jelentéseire bukkanunk. A leveleket Thomasszal vitatja meg Éva, aki angol létére felesége kedvéért megtanul magyarul, nagyobb tisztelője a magyar kultúrának, nyelvnek és jobb ismerője a történelmünknek, mint sok honfitársunk.

Ezekhez a részekhez érve egyértelművé válik, miért választotta Böszörményi Zoltán a *Darabokra tépve* címet a regényének, és miért jelent meg a kötet 2020-ban, Trianon 100. évfordulóján. A cím jelentése viszont nemcsak a magyar haza gyásznapjára enged minket, olvasókat következtetni. Akárcsak a történelmi Magyarország, a regény szereplőinek élete is darabokra van tépve. Zilált sorsok, lelkileg megtört emberek révén mutatja be az író azt, hogy felemelkedni a téves útról, és megtalálni önmagunk a legfontosabb dolog, amit életünkben elérhetünk, és ezért gyakran át kell kelni a poklon, változtatni, feladni a biztosat a bizonytalanért. Csak így lehetünk szabadok, akár a sasok.

Lelemi sebeink, félresikerült életünk elől hiába bújunk az érzéki-ség leple mögé, az átszerelmeskedett éjszakák, de a munkamánia vagy a könyvek sem oldják fel bennünk sem a magányt, sem az önmegalkuvást.

Melanie-t idézném befejezésül: „*A lélek hasonlít a zsugorodó csillag befelé hajló fénykúpulájához, azzal a különbséggel, hogy nincs mágneses, gravitációs tere. Az életeseeménynek viszont lerazkodnak, megnehezítik, végül teljesen bezárják a fénykúpulát, és fogva tartják, nem engedik kiszökni az érzelmeket.*”